

5. Платон. Собрание сочинений в 4 т. : Т. I. Москва : Мысль, 1990. 860 с.
6. *Потебня А. А. Мысль и язык. Киев : СИНТО, 1993. 192 с.*
7. Сагач Г. М. Золотослів : навч. посіб. для сер. і вищ. навч. закл. Київ : Райдуга, 1993. 378 с.
8. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики. *Труды по языкознанию.* Москва : Прогресс, 1977. 696 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-039-1-14>

ДІАЛЕКТИЗМ У СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СТИЛІСТИЧНИХ ФУНКЦІЙ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Ю. ВИННИЧУКА)

Стецик Х. М.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української мови та культури
Національного авіаційного університету*

Добровольська Л. А.

*старший викладач кафедри української мови та культури
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна*

Традиційно діалектизми в художньому тексті використовуються як засіб досягнення переконливості й етнографічної достовірності зображуваного, локалізації описуваних подій, типізації мови персонажів, пізнання духовної й матеріальної культури діалектоносіїв. Діалектні слова, на думку дослідників, «передають певні відомості про матеріальну культуру жителів тієї чи іншої місцевості» [3, с. 39], вживаються «з метою типізації та індивідуалізації мови персонажів, щоб як найглибше охарактеризувати реальну дійсність, відображену в художньому творі» [3, с. 39].

З такою метою використано діалектизми в українській художній літературі ХХ ст. Традиційні функції виконують діалектні слова, наприклад, у творах М. Яцкова. Порівняймо фрагмент тексту з його оповідання «Ой, не ходи, Грицю»: *Два мужики ... ішли заложивши руки за спину і в віддаленню яких десять метрів від себе балакали. На пів милі*

розходив ся їх голос, але чоловік, не обізнаний з мужицьким життям та духом тутешньої мови, не збагнув би, про що вони вели розмову:

– То, вважаєте, карник. Ба, ая. Покусав за мнов горіхи, ну, покусав, то покусав. Але бо він, вважаєте, вчинив межи людьми, що я хочу підпустити йому червоного козута, тай подав мене! Ну міркуйте собі! Таже ви, рахувати, знаєте! Тай приходит мені на Водориці, – я з хати, а то ще де-деде! А тут, вам, кау, ги-и-й, бадю рідненький! Але де там! Ані суди Боже! Що ж тут робити?! Ги-й, міркую собі – ото! Бі-і-зме! Ну, тай я, вважаєте, сюди не туди, сюди не туди – пішов!

Наведений текст – розмова двох персонажів, ідентифікованих соціально, у їхньому мовленні цілком закономірною є наявність діалектизмів – слів, які передають «дух тутешньої мови», використовуються для досягнення художньої правдоподібності і реалізму мовних портретів. Виділені діалектні форми і слова відтворюють природний колорит спілкування персонажів, які живуть у конкретному просторі, на території поширення відповідного діалекту.

Якщо в художньому дискурсі ХХ ст. застосування діалектизмів мотивоване зображенням місцевих реалій і персонажів, що загалом відповідає традиційному уявленню про причини звернення письменника до таких мовних одиниць у художньому тексті (вживання діалектних елементів у художній літературі «зазвичай пов'язане з описом сільського життя, в чому знаходить вираження відповідність між мовою і сферою її застосування» [4, с. 59]), то художня практика сучасних авторів засвідчує розширення функціональних можливостей цих мовних засобів. Намагаючись знайти такий тип словотворення, який би відрізнявся від нейтрального, звичного, загальноновживаного, автори сьогодні часто вдаються до діалектного мовлення, обирають його як матеріал для художньо-словесних експериментів.

Новими функціями наділені діалектні слова в художніх творах Ю. Винничука – сучасного українського «визрно львівського» письменника. Діалектизми автор уводить у твори на міську тематику. У романі «Мальва Ланда», у якому змодельовано ірреальний світ – велику львівську смітярку – діалектизми автор уживає з метою стилізації – «наперед спланованої, передбаченої реакції читача на гротескове, гумористично-сатиричне зображення вигаданих подій» [2, с. 201]. Як зазначено в анотації до твору, «у цьому своєрідному романі-лабіринті присутній глибокий підтекст у формі незліченних літературних алюзій і натяків, гри з читачем, як сюжетної, так і мовної» [1, с. 2]. До мовної гри з читачем залучено авторський словник, у якому в ролі засобів стилізації функціонують діалектні одиниці.

Прикметна особливість функціонування діалектизмів у творах Ю. Винничука – використання їх як прийому досягнення тих художніх цілей, що не є типовими для говіркових мовних одиниць, набуття ними специфічного стилістичного навантаження. Ілюстрацією сказаного може бути вживання діалектизму в такому контексті:

– *Але де ж та риба живе?*

– *Та тут же – у смітті. Шукає вологі місцини і там собі плаває. У мене ось бачите скільки вудочок, ловлю її на бички.*

– *Пе-ре-про-шую?* – розкрив рота Бумблякевич.

– *Не знаєте, що таке бички? Недопалені цигарки. Але мусять бути обов'язково з жовтим фільтром. На білий не клює.*

Використання в наведеному сегменті тексту діалектного слова *бички* недокурки мотивоване не стільки настановою на відтворення локального колориту, номінації місцевої реальності чи ідентифікації персонажа за територіально-соціальною належністю, скільки завданням досягнення комунікативно-прагматичної мети. Озвучуючи абсурдну, позбавлену раціонального змісту думку (*риба клює на недокурки*), мовець шляхом уживання діалектної назви (*бичок*) уникає прямої відповіді на запитання співрозмовника, пояснюючи значення діалектного слова, а не зміст сказаного: *Не знаєте, що таке бички? Недопалені цигарки.*

Діалектні лексеми у творах Ю. Винничука можуть обігруватися, зіставлятися з близькозвучними літературними словами, завдяки чому створюється відповідний семантико-стилістичний ефект. Розгляньмо вживання діалектного слова в такому фрагменті тексту роману «Мальва Ланда»:

– *Пробачте, ви не скажете, де тут можна пообідати?*

– *У мене.*

Панночки хихикнули:

– *У вас? Ви що – офіціант?*

– *Ні, я поет. Але живу поруч і можу вас нагодувати кишкою.*

– *Кишкою? – перепитали вони і перезирнулися.*

Використана в наведеному діалозі діалектна номінація *кишка* перебуває в паронімічних зв'язках із літературним словом *кішка*. Завдяки поєднанню в одному контексті близьких за звучанням, але різних за змістом лексем – *кишка* і *кішка* – виникає гра слів, що виступає прийомом досягнення комізму ситуації. Діалектна лексема *кишка* виконує також і провокативну функцію, оскільки, будучи співзвучною зі словом, що функціонує в літературній мові з іншою семантикою, вона спонукає до неоднозначного тлумачення сказаного, породжує двозначність думок.

Як мовний засіб створення комічного, функціонують діалектні одиниці, введені автором у стилізовані під зразки урочистого, конфесійного стилю контексти. Поєднання в мовленні персонажа діалектизмів із піднесеною лексикою створює комічний ефект, посилює іронічність оцінок, характеристик героя твору. У такій функції використано наддністрянські говіркові одиниці, наприклад, у мові героїні роману «Мальва Ланда»: *«Я впізнала його! Князю мій! Прийшла-м до тебе вклонитися і припасти до стіп твоїх, чекаючи на благословіння твоє, о Совершений! О, князю моїх снів і марев! Господарю моїх темних пліснявих льохів, що бережуть зачакловані скарби! Чугайстре моїх кошлатих нетрів! Зглянься над мою непорочністю, ввійди у мене, мов ніж у хліб, покрай мене на **плястерки**, посічи мене дрібно-дрібнесенько і спожий на славу собі»*.

Вжиті в мовленні героїні діалектні форми *прийшла-м*, *плястерки* разом із іншими мовними засобами надають піднесеному висловлюванню, яке забезпечується застосуванням слів, що мають відтінок книжності (*благословіння*, *спожити*, *непорочність*, *припасти*), зниженої тональності, завдяки чому створюється установка на сатиричне сприйняття персонажа.

Отже, жанрово-стильові пошуки сучасного українського літературного руху зумовлюють використання діалектних слів у нових для них функціях. Діалектні слова набувають у художній практиці сьогодні специфічного стилістичного навантаження – вживаються як засіб досягнення комічного ефекту в зображенні персонажів, створення гри слів.

Література:

1. Винничук Ю. Мальва Ланда. Львів, 2004. 464 с.
2. Єрмоленко С. Я. Говіркове багатоголосся сучасної української прози. *Українознавство: науково-популярний, суспільно-політичний, культурно-мистецький журнал*. 2008. Число 1. С. 198–205.
3. Зеленько А. С. Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури. *Культура слова*. Вип. 22. К., 1982. С. 39–41.
4. Калнынь Л. Э. Включение диалектизмов в художественный текст как разновидность контакта между диалектной и литературной формами русского языка. *Вопросы языкознания*. 1998. №6. С. 58–68.
5. Яцків М. Блискавиці. Жовнірські оповідання. Монреал, 1918. 103 с.